

Kırkinci kapı...

Merak etmemizi engellemek isteyenlere karşın merak etmektir yaşamı anlamlı kılan...

İlk çağlardan bu yana kırk sayısının kutsallığına inanılmakta ise de masalarda rastladığımız kırkinci oda metaforunun farklı bir anlamı olmalı. Çünkü genellikle açılması yasaklanan bu oda bir yandan masalın heyecanını ve temasını oluştursa da adeta insanoğlunu merak etmesi durumunda başına gelebilecekler konusunda uyarılmaktadır. Ancak bu yasağın genellikle egemenler tarafından konulması ve kırkinci odayı merakına yenilerek açanların başına gelenlerin çoğunlukla kötü şeyler olması üzerinde düşünülmesi gereken bir metafordur. Bu metaforu, bilmek yalnızca egemenlere özgü bir haktır ve “halkın” bilme sınırını belirleme erki de egemene aittir olarak yorumlamak olasıdır. Merak, akıl ve inanç arasındaki ilişkiyi en güzel biçimde yansıtan Umberto Eco’nun *Gülün Adı* romanında gerçek ortaya çıktığında sarsılan kilise otoritesi buna güzel bir örnektir.

Biçim ve nitelik değiştirerek olsa da her dönemde bu durum süregitmektedir. Düşüncelerimizi merak eden ceberrut devletin ya da borsada olacakları merak eden spekülâtörün merakı ile mikrokozmostan makrokozmosa sonsuz uzamda olan biteni anlamaya çalışan merak sahibi bir olabilir mi? Kimileri “benim” bir sonraki tüketim adımına yön vermek için büyük veriyi merak ederken, kimileri de dokuz tehlike eşiğinden dördü aşmış olan (HBT, S. 191) gezegenimizi bu yok oluş sürecinden nasıl döndürebiliriz diye merak etmektedir. HBT S.19’da “Merak işte” başlıklı yazımda verdiğim örnekler “Peki bütün bunlar ne işe mi yarayacak? **Merak işte** diye bitiyordu.”

Aydınlanma akılcılığının yolunun 17. yüzyılda başlayan birinci bilim devriminin ve 18. yüzyılda özellikle astronomi ve kimya alanlarında büyük buluşların açtığı söylenebilir. Richard Holmes¹, etkisi günümüzde hâlâ hissedilmekte olan bu “romantik bilim döneminin itici gücünü ortak bir ideal olarak keşif yapmaya yoğun, hatta ihtiyatsız şekilde adanmışlık” olarak tanımlamaktadır. Bir anlamda kırkinci kapıyı zorlamaya verdiği iki örnek ise “Kaptan Cook’un 1768’de dünyanın çevresini ilk kez dolaştığı yolculukla Charles Darwin’in 1831’de

¹ Richard Holmes, *Merak Çağı*, BÜ Yayınları, 2017.

başlayan Galapagos adalarına yaptığı yolculuklardır. Holmes bu zaman aralığını Romantik bilimin “Merak Çağı” olarak adlandırıyor. Doğanın yalnızca insan akli (felsefe) ve gözlemlerle yorumlanıp çözümlenmeye çalışılmasından (merakların giderilmesinden) araçlar kullanılarak ve merakın laboratuvarlarda deneyler yoluyla giderilmesi yolunda ilerleyen insanlık aynı zamanda aydınlanma yolunda da ilerlemekteydi.

Merak, kuşku ve sorgulamanın kardeşliğinin söz konusu olduğu bu yol, umutlar kadar korkular doğursa da insanlığın bu yoldan dönüşü olmayacaktır. Bu kardeşlik açılan her kırkinci kapıda yeni kırk kapıyı bilimin önüne koymaktadır. Merakla oluşmuş geçmişin bilim tarihinin yeniden değerlendirilmesi, bilimin önünü açan merak edenlerin yaşamlarının bilinmesi ‘bilinçli bir merakın’ oluşturulabilmesi için “bilim tarihi ve felsefesi” derslerinin üniversitelerimizde özendirilmesi önemlidir sanırım.

herkese bilim teknoloji dergisinin temel işlevlerinden birisi de hem merak edenlere yeni merak alanları sunmak hem de merakı yediden yetmişe herkesin gündelik yaşamına sokabilmektir.

Ben yıktım bu kapıyı ben / Deliler gibi hayvanlar gibi / Karşıma çıktı ansızın / O mutlu güvenli doğal / O yalansız duru ilk / Yitik evren. (Melih Cevdet Anday, *Kapı-Rahatı Kaçan Ağaç*)

Yeniden başlatılan ve 8 ay sürecek HBT Konferansları’nın bu dönemki ana temasının Merak olarak seçilmesinden dolayı HBT yönetimini kutluyorum. Bir sonraki konferans 7 Aralık, Cumartesi günü Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü’nde.